

BECHA

Ongenode buren -
De Duitse inval in Beek

Straat- en veldnamen in
voormalige gemeente Spaubeek

Einde 90-jarige
Paasveemarkt
in Beek

In dit nummer:

**Lokale thema's
in chronogrammen**

**Inwonerslijsten gemeente
Spaubeek anno 1833**

**Kunstenaar Egbert de Böck
in Beek**

**Lied van de zengende
velden**

Ongenode burenen- De Duitse inval in Beek, deel 5, de bevrijding

We hebben Beek in deel 4 verlaten op het moment, dat bekend wordt, dat op de stranden van Normandië eindelijk 'D-Day' is begonnen. In dit laatste deel 5 belanden we in de oorlogshandelingen, die zich rond Beek hebben afgespeeld bij de bevrijding.

Vanaf 6 juni 1944 stromen honderdduizenden geallieerde troepen Europa binnen, waaronder de 'Old Hickory' Infanteriedivisie en de tankdivisie: 'Hell on Wheels'. Deze divisies komen we later tegen bij de bevrijding van Zuid-Limburg. De opmars door Frankrijk gaat aanvankelijk moeizaam, maar verloopt later zeer voorspoedig. Op 25 augustus 1944 geeft de Duitse legercommandant van Parijs zich over en op 7 september staan de Amerikanen al in Luik en een dag later in Hasselt. Bij een gunstige windrichting kan men in Beek zelfs de artillerie horen.

Ondertussen begint ook bij de bezetter in Beek het besef te groeien, dat de Geallieerden snel aan het oprukken zijn. De belangrijke Duitse verdedigingslijn ten oosten van de Limburgse grens (de Siegfriedlinie) moet nog snel hersteld worden en het Duitse leger is er alles aan gelegen om de opmars zoveel mogelijk te vertragen. Zij richten een verdedigingslinie in langs de Geul, die het Julianakanaal verbindt met de Siegfriedlinie. Op 19 juni worden Beekse mannen tussen de 18 en 50 jaar opgeroepen om schuttersputten en tankgrachten te gaan graven aan weerszijden van de Rijksweg ten zuiden van het dorp. Er zullen tot september nog herhaalde oproepen plaatsvinden door burgemeester Regout, waarbij hij persoonlijk toezicht houdt op de graafwerkzaamheden. De linie krijgt dan ook al gauw de bijnaam 'Flip-linie', naar de bijnaam van de burgemeester. Eind augustus vindt weer een persoonlijke oproep plaats aan 150 mannen om te graven in de buurt van Meerssen. Deelnemers worden gelokt met extra voedsel en lekkers. Slechts vijftig inwoners besluiten om te gaan. In het algemeen wordt er meer gekeuveld en plezier gemaakt dan gegraven, behalve op momenten dat de burgemeester langskomt!

Het graven van de Fliplinie door Beekenaren (foto: Heemkundevereniging Beek)

De snelle geallieerde opmars werpt haar schaduw nu ook in Zuid-Limburg vooruit. In de avond van 18 augustus proberen twaalf Amerikaanse B-17 bommenwerpers de Maastrichtse spoorwegbrug over de Maas te raken. De bedoeling is om de Duitsers te beletten oorlogsmateriaal naar Aken te sturen. Helaas raken alle bommen niet de brug, maar de woonwijken ernaast. Bijna honderd inwoners worden gedood en 65 raken ernstig gewond. Gedood door 'vriendelijk' vuur. Meer dan 1.500 inwoners raken dakloos. De Beekse inwoners kunnen de hevige explosies horen en de zwarte rookwolken zien van de brandende huizen aan de zuidelijke horizon. Het gevaar nadert.

Geruchten van de snelle opmars worden bevestigd, als vanaf eind augustus veel Duitse officials, collaborateurs, officieren en soldaten in een bonte en chaotische stoet dag en nacht door Beek trekken. Ook zestig krijgsgevangenen uit Noord-Afrika en Rusland trekken met een witte vlag als 'schild' met de stoet mee. Militairen, die al sinds 1940 gevangen zijn en vier jaar lang in kampen hebben moeten werken voor de Duitsers. De NSB-burgemeester Regout rijdt ondertussen in (zwart) uniform langs de Duitse soldaten. Naar verluid zou hij gevraagd hebben om met hen mee te mogen, hetgeen geweigerd wordt. Ongeveer vijfduizend en later nog eens drieduizend blijven één of meerdere nachten over in en rond het dorp voordat ze verder reizen. Zij trekken zich terug uit Frankrijk en België richting Sittard en de Duitse grens bij Tüddern en Roermond. Te voet, per auto, te paard of op de fiets. In Beek, Neerbeek, Geverik en Genhout worden onderdak, vele fietsen en veel voedsel gevorderd. De plaatselijke werkplaats van de Eerste Beeker Autobus Dienst (EBAD) garage met gereedschappen en kantoor wordt eveneens geconfisqueerd. Fabrieken, cafés, zalen en de scholen worden door militairen bezet. Zo wordt de school in Neerbeek gevorderd door een eenheid van de beruchte Waffen-SS, die veel schade toebrengt aan de schoolbanken en deuren. Deze periode is voor de inwoners een spannende tijd, waarbij frustraties over en weer de boventoon voeren. Vaak leidt dit tot schermutselingen, maar er vallen gelukkig geen slachtoffers, hoewel er wel schoten klinken en materiële schade wordt aangericht. Al het openbare vervoer ligt gedurende deze tijd helemaal plat en niemand durft op eigen gelegenheid naar zijn werk te gaan. De scholen worden tot nader orde gesloten. Na 22.00 uur mag niemand meer de straat op. Samenscholingen zijn verboden. De spanning wordt nog eens verhoogd door het regelmatige luchtalarm bij overvliegende Duitse en geallieerde toestellen. Amerikaanse en Engelse jagers scheren laag over. De angst bestaat, dat zij de konvooien bij Beek zullen aanvallen, maar ze richten zich op spoorwegdoelen bij Sittard en in België.

Ondanks de spanning hebben de Beekse inwoners

de nodige 'Schadefreude'. De Duitsers trekken zich namelijk terug over dezelfde wegen, waarop zij in mei 1940 glorieus naar het westen optrokken. Wat nu resteert is een haveloze en gedesillusioneerde sliert. Waarschijnlijk zijn velen blij, dat ze nog levend naar de 'Heimat' kunnen gaan.

Op 1 september wordt om 10 uur 's morgens de grote gashouder van de Staatsmijn 'Maurits' door Amerikaanse (Thunderbolt) jagers beschoten en vliegt in brand. Delen van de gemeente Beek, m.n. Kerensheide en stukken van Neerbeek worden tot de namiddag geëvacueerd. Even circuleert het gerucht, dat de Duitsers van plan zijn om de Mauritsmijn in de lucht te laten vliegen. Gelukkig blijkt dit gerucht ongegrond.

De Duitsers richten overal vernielingen aan om de vijandelijke opmars te vertragen. Zo worden eind september 240 vrachtschepen op het Julianakanaal tot zinken gebracht. Gelukkig blijven grootschalige vernielingen Beek bespaard.

Op 5 september denkt men in Beek, dat de Amerikanen al vlakbij zijn. Helaas is dat nog veel te optimistisch en zal men nog 2 weken moeten wachten. Deze dag staat als 'dolle dinsdag' te boek. De Beekse NSB burgemeester vlucht echter en keert niet meer terug.

Op 10 september wordt een Duits konvooi aangevallen, dat Beek net heeft gepasseerd op weg naar Maastricht. Zeven Britse jagers nemen de wagens onder vuur en zeven vijandelijke voertuigen worden op de Hoogkuil vernietigd. Een schuur van de hoeve 'Geuldertoren' brandt geheel af. Het geratel van de mitrailleurs is in Beek goed te horen en rookpluimen stijgen zichtbaar op bij de plek des onheils.

Op 12 september meldt 'Radio Oranje', dat de eerste Amerikaanse soldaten voet hebben gezet op Zuid-Limburgse bodem. Vanaf dat moment zal het geluid van geweer- en artillerievuur elke dag naderbij komen en heviger worden. De Duitsers in Beek zijn echter niet van plan om de Amerikanen ongehinderde doorgang te verlenen. Zij parkeren enkele tanks en pantservoertuigen in de straten van het dorp en positioneren artillerie en luchtafweergeschut op de Hoogkuil, bij Genhout en Kelmond bij de

molen en op het plateau bij Schimmert. Ze hebben op die hoogten een goed uitzicht over een groot deel van het te verdedigen gebied. Met pantservoertuigen en artillerie nestelen zich duizenden Duitse soldaten in het gebied. Hun verdediging loopt in het westen ruwweg van Sittard naar Bunde en in het zuiden vormt de Geul een natuurlijke barrière van Bunde via Meerssen en Houthem tot voorbij Valkenburg. Alle bruggen over de Geul worden opgeblazen. Gedurende deze dagen vinden er overdag en 's avonds legio artilleriebeschietingen plaats over en weer. Veel granaten komen in Beek en omgeving neer en enkele panden raken daardoor beschadigd. Zo wordt het huis van Marieke Rouland-op den Kamp in Spaubeek op 14 september getroffen door een afgedwaalde granaat, waarbij zij dodelijk wordt getroffen door een scherf. Ook de panden van P. Hamers aan de Adsteeg en een pand aan de Smedestraat worden getroffen met diverse gewonden tot gevolg. Hetzelfde lot ondergaat op 15 september boerderij Voncken in Oensel. Dominicus Voncken overlijdt een dag later aan zijn brandwonden. Op 16 september raken een hoeve in Genhout en hoeve 'Zonnenveld' van de familie Schols in Kelmond zwaar beschadigd, gelukkig zonder doden of gewonden.

Het zuidelijk deel van Zuid-Limburg tot aan de lijn Maastricht - Waubach wordt na 12 september bevrijd door de Infanteriedivisie 'Old Hickory'. Het gebied ten noorden van deze lijn, inclusief Beek, is het gevechtsterrein van de Tweede Tankdivisie 'Hell on Wheels', die op 15 september in Maastricht met 15.000 ervaren soldaten, 300 tanks en alle noodzakelijke uitrusting de Maas oversteekt en ten oosten van de stad in bivak gaat. De Duitsers staan klaar met slechts 8.500 man, slecht opgeleid en met schaarse middelen. Het is de ondankbare taak van de Duitse 176e Opleidings- en Reservedivisie en de 275ste Infanterie Divisie van het 7e Duitse leger om de opmars van de Amerikanen in het gebied ten westen van de Siegfriedlinie zo veel mogelijk te vertragen, zodat Aken en de Siegfriedlinie nog op tijd kunnen worden versterkt. Deze divisies zijn behoorlijk uitgedund in de strijd in België en bestaan veelal uit jonge, onopgeleide maar wel nog fanatieke, rekruten.

Op 16 september slaan eenheden van de Amerikaanse tankdivisie een bruggenhoofd aan de Geul bij Bunde en steken de rivier over. Bunde (en een dag later Meerssen) wordt bevrijd. Diezelfde dag stoten eenheden door langs de hoofdweg van Bunde naar Beek tot op de Kruisberg aan de zuidkant van de landingsbaan van het huidige vliegveld, waar ze door Duits artillerievuur tot staan worden gebracht. Eén Amerikaanse tank wordt uitgeschakeld vlakbij hoeve de 'Geuldertoren'. De tank zal na de oorlog nog een tijdje als speelterrein voor de jeugd worden gebruikt. De Amerikanen besluiten pas op de plaats te maken wegens invallende duisternis en pas de volgende dag door te gaan. Een tankeenheid zal zich dan afscheiden en richting Ulestraten en Oensel

Beschadigde hoeve Zonnenveld, nu installatiebedrijf Coumans, Kelmond (foto: Heemkundevereniging Beek)

trekken. Deze dag worden vier Duitse jagers neergeschoten boven Zuid-Limburg. De Luftwaffe zal geen rol van betekenis meer spelen bij de komende gevechten.

Deze dag wordt door de Amerikanen een tweede bruggenhoofd gevestigd bij Houthem, dat zwak wordt verdedigd. Zo zijn plaatselijke loopgraven, die door burgers onder dwang zijn gegraven, nog niet af of verkeren in slechte staat. Genietroepen kunnen 's avonds twee pontonbruggen slaan over de Geul. Ook hier wordt niet verder opgerukt wegens de invallende duisternis. Wel wordt deze dag Valkenburg bevrijd.

Uitgeschakelde Amerikaanse Shermantank, Kruisberg (foto: Heemkundevereniging Beek)

Op 17 september 's morgens vroeg wordt de aanval ingezet vanuit de twee genoemde bruggenhoeden. Vanuit bruggenhoofd Bunde rukt een aantal tanks van het 1ste bataljon op langs de Rijksweg naar Beek en een aantal rijdt via een tangbeweging richting Ulestraten en Oensel. Ter hoogte van Moorveld ondervinden ze nog een tijd forse weerstand van Duitse artillerie. Daarbij worden maar liefst zes tanks uitgeschakeld. Kasen en Bunderbos kunnen pas rond 18.00 uur veilig worden verklaard. Er wordt daar dan nauwelijks meer geschoten. Een half uur later bereiken de eerste vijf tanks het dorp Beek via beide kanten van de Rijksweg. Enkele eenheden trekken meteen verder naar Neerbeek.

De eenheid van het 3e bataljon, die met 15 tanks richting Oensel en Ulestraten is getrokken, weet deze dag onder hevig Duits mortier- en artillerievuur het hele gebied ten westen van Ulestraten en Ulestraten zelf onder controle te brengen, evenals Genhout, Kelmond en Geverik. Om 20.00 uur zijn alle doelen voor de dag bereikt. Enkele tanks rijden vervolgens richting Beek via de Adsteeg en Kasteel Genbroekstraat naar het centrum, waar ze worden verenigd met het 1ste bataljon.

Terloops bevrijden verkenningseenheden en genietroepen met 15 lichte tanks Geulle en Kasen, na hevige Duitse weerstand met antitankwapens, mitrailleurs en mortieren.

Vanuit het tweede bruggenhoofd bij Houthem steken om 8.30 uur de eerste tanks van het 2e bataljon de Geul over, met als doel: het plateau bij Schimmert. Het Duits granaatvuur is echter hevig en de luchtmacht moet te hulp schieten. Elf P-47 Thunderbolt jagers gaan op zoek naar de vijandelijke artillerie en verdedigingsstellingen. Een toestel wordt neergeschoten en crasht in de buurt van Sittard. Het lot van de piloot is niet bekend. Zij

laten soms hun bommen los op een afstand van nog geen honderd meter van de eigen troepen. Het blijkt te helpen. Om 12.00 uur beginnen de Duitsers zich terug te trekken uit hun belangrijkste stellingen. Toch gaat daarna de geplande opmars richting Schimmert nog relatief langzaam. In de omgeving van Geverik wordt hevig weerstand geboden met machinegeweren en mortieren en de schaarse Amerikaanse infanterie moet eerst veel plekken en panden onderzoeken op vijandelijke elementen. De Duitsers hebben de dag tevoren nog veel mijnen gelegd, die eerst opgeruimd moeten worden. Bovendien gebruiken de Amerikanen oude landkaarten, waardoor kostbare tijd verloren gaat. Toch weten eenheden van het 2e bataljon de Duitsers verder terug te dringen in wat is gaan heten: 'de slag om Geverik'. Zij krijgen daarbij steun van het 3e bataljon, dat uit de richting Oensel optrekt. De vijandelijke artilleriestukken worden uiteindelijk het zwijgen opgelegd. De restanten van de Duitse 275ste Divisie beginnen zich vanaf 14.30 uur terug te trekken op de lijn Geulle-Schimmert-Klimmen. Om 15.00 uur wordt het tweede geallieerde doel bereikt: de hoogte bij Haasdal en om 17.30 uur het derde doel: het plateau bij Schimmert (Kruis). De Duitse weerstand is dan helemaal gebroken. Even later wordt het (toen nog) Beekse Oensel bevrijd, is de weg van Haasdal naar Meerssen in Amerikaanse handen en is contact gemaakt met het 3e tankbataljon. De volgende dag, 18 september, trekt dit Bataljon verder richting Duitse grens, waarbij het 's morgens vroeg Spaubeek bevrijdt.

Het duurt eventjes voordat de inwoners van Beek 's avonds op de 17e september uit hun schuilplaatsen durven te komen en de 'GI's' te verwelkomen met omarmingen, kussen, zang en dans. Alle nog aanwezige Duitsers zijn allemaal een uur geleden uit de omgeving verdwenen. Steeds meer Amerikaanse tanks en militairen stromen nu Beek binnen via de Rijksweg en de velden bij Catsop en bereiken de

Amerikaanse eenheden trekken Beek binnen (Foto Heemkundevereniging Beek)

Stationsstraat. Het hele dorp staat op zijn kop. Het lokaal gebrouwen bier kan eindelijk weer in overvloed vloeien. De militairen zijn erg gul met het uitdelen van chocolade, kauwgum en sigaretten, vooral aan de meiden en kinderen. De cafés zijn tot laat in de avond open en het feestgedruis op de straten houdt maar niet op. Vier jaar frustratie en knechting komt tot uitbarsting in een ongekende gekte. In de nachtelijke uren proberen achtergebleven Duitsers snel nog twee bruggen tussen Neerbeek, Spaubeek en Geleen te laten springen. Eerder was het viaduct van het mijnspoor bij Spaubeek al opgeblazen. Ook leggen ze nog mijnen langs het mijnspoor naar Spaubeek. Het opblazen van één brug kan worden voorkomen door het kwieke optreden van enkele verzetsmensen, die de draden naar de explosieven op tijd weten te verwijderen. De mijnen zullen de volgende dag snel opgeruimd zijn. Dit alles maakt het mogelijk, dat het 1ste Tankbataljon de volgende dag zonder grote problemen verder kan optrekken via Neerbeek naar Geleen en Sittard. De tankbataljons verlaten Beek/Neerbeek om 6.00 uur in de vroege morgen om verder te trekken naar hun volgende doelen. Tijdens de opmars sneuvelt de 25-jarige hospitaalsoldaat Toel G. Gambrel ter hoogte van Neerbeek. Hij wordt tijdelijk ter plaatse in het veld begraven. Steeds meer Amerikaanse eenheden trekken deze dag door het dorp naar het noorden en bevrijden terloops, het toen nog Beekse, meest noordelijk gehucht Kerensheide.

In de vroege middag wordt tussen Kelmond en Geverik aan de Geverikerweg begonnen met de opbouw van een klein Amerikaans veldhospitaal. Dit hospitaal wordt gebruikt voor de verzorging van Amerikaanse, Duitse en civiele gewonden uit de buurt. Het lazaret wordt kort daarna, in de morgen van 20 september, alweer afgebroken en naar elders verplaatst. Ook bij Hoogkuil wordt deze dag langs de Rijksweg Maastricht-Sittard voor enkele dagen een veldhospitaal ingericht, dat op 20 september naar Wehr in Duitsland wordt verplaatst. Meteen na de bevrijding gaat een aantal mannen, geholpen door EHBO'ers uit Beek op zoek naar gewonde en gesneuvelde Duitse soldaten, die nog op diverse plekken in de velden liggen rond Geverik. Er worden dertien doden gevonden, die de volgende dag tijdelijk op het Beekse kerkhof en in Genhout worden begraven. Zij worden door de

burgemeester geregistreerd, zodat het Duitse Rode kruis geïnformeerd kan worden. Op één na, worden alle lichamen begin januari 1957 herbegraven op het Duitse militaire kerkhof in Ysselsteyn. Drie zijn tussen de 21 en 23 jaar oud, de anderen hebben een leeftijd tussen 26 en 48 jaar en behoren duidelijk tot de oudere lichten. Vele gewonde Duitsers en burgers worden verzorgd in het noodhospitaaltje, dat is ingericht in de kelderruimte van het voormalige klooster van de zusters Franciscanessen aan de Molenstraat, waarbij de Beekse huisarts dr. Beckers hulpverleent.

Voor zover ik heb kunnen achterhalen zijn er rond Beek tijdens de gevechten en de dagen erna, behalve de genoemde hospitaalsoldaat nog zeven Amerikaanse soldaten gesneuveld of zwaargewond geraakt binnen de gemeentegrenzen van Beek. De studie naar hun omstandigheden loopt nog.

Het Beekse gemeentelijk gebied is nu helemaal bevrijd. Op de hoek Maastrichterlaan - Raadhuisstraat verschijnt een groot spandoek met de tekst in gebrekkig Engels: *'Welkom our Liberators American'*, waarmee het groeiend aantal bevrijders wordt verwelkomd, dat de volgende dagen door het dorp trekt richting Sittard en Heerlen. Bij veel panden hangt de nationale driekleur uit de ramen, getooid met oranje wimpels.

Hiermee is een einde gekomen aan de 'slag' om Beek. De inwoners kunnen zich opmaken voor een 'normaal' leven, na vier moeilijke jaren. Dat 'normale' leven zou echter toch nog even op zich laten wachten. Beek wordt even later weer een logistiek centrum, nu voor de geallieerde aanval op Duitsland zelf. Zo wordt even ten zuiden van Beek een militair vliegveld ingericht. Deze gebeurtenissen zijn echter onderwerp van een nieuw toekomstig artikel in dit blad.

Gebruikte bronnen, deel 5:

1. Dagboek van een onbekende Beekenaar, bijgehouden in de periode 10 mei 1940-28 oktober 1945
2. Dagboek van Beekenaar Sef Mennens, van 31 augustus-oktober 1944.
3. *'Voetnoot' bij de wereldgeschiedenis - Beek tijdens de Tweede Wereldoorlog*, door Herman van Rens, september 1994.
4. Diverse Amerikaanse legerverslagen m.b.t. de gevechten in omgeving Beek, 16-18 september 1944

Lokale thema's in chronogrammen, gemeente Beek 2022

Inleiding

Opnieuw heb ik een twaalftal gebeurtenissen geselecteerd, die in Beek zijn voorgevallen en die middels krantenberichten of anderszins bij velen bekend zijn. Ook nu weer is het een persoonlijke keuze, want ook 2022 muntte uit door vele onmer-

Om het chronogram (jaartalvers) goed te kunnen plaatsen zal ik ook nu weer een korte toelichting geven op dit fenomeen. Een chronogram bevat een korte tekst in het Nederlands, veelal door mij afgesloten door een Latijnse spreuk, die inspeelt op het gekozen thema. De vertaling in het Nederlands staat